

miłość oparta na wierze w Boga, który stwarza człowieka na swój obraz i podobieństwo z miłości. Rodzina „staje się” i rozwija z miłości, stąd również wychowanie do miłości powinno stanowić – zdaniem autorki – istotny element i konkretną drogę duszpasterstwa rodzin: „Duszpasterstwo rodzin ma więc służyć rodzinie w odkrywaniu tego, czym jest chrześcijańska miłość, oraz pomagać tym, którzy doznają różnorodnych trudności w podejmowaniu stylu życia wynikającego z przyjęcia chrześcijańskiej miłości jako najważniejszej wartości życiowej, małżeńskiej i rodzinnej” (Wstęp).

Oprócz odwołań do nauczania papieskiego, autorka korzysta ze źródeł biblijnych, teologicznych o charakterze dogmatycznym, a także psychologicznych i pedagogicznych (rozdział I). Niewątpliwie ma to walor interdyscyplinarnego spojrzenia na problematykę wychowania do miłości. Takie spojrzenie jest ubogaceniem pracy, ale równocześnie z punktu widzenia metodologicznego sprawia trudności interpretacyjne. Można jednak stwierdzić, że autorka umiejętnie wykorzystała różnorodne źródła, nie przeceniając żadnych z nich, ale zachowując umiar i odpowiedni do nich dystans. Zwłaszcza w pracy o tak specyficznej tematyce, jaką jest problematyka wychowania do miłości, przedmiot badań mógłby sprawiać trudność związaną z dystansem emocjonalnym, mogącą przekładać się także na naukowy dyskurs. Umiejętność wykorzystania różnorodnych źródeł i ich interpretację należy uznać za naukowy walor prezentowanej rozprawy.

Wychowanie do miłości. Studium z duszpasterstwa rodzin składa się z czterech rozdziałów, wstępu i zakończenia. Książka zawiera wykaz skrótów, podsumowanie w języku angielskim, bibliografię i indeks osób. Układ pracy wyraża naukową koncepcję autorki, która w poszczególnych rozdziałach przeanalizowała zagadnienie podstaw wychowania do miłości, przedstawiła charakterystykę wychowania do miłości jako procesu, wskazała na jego uwarunkowania oraz ukazała kierunki działalności duszpasterstwa rodzin, wspomagających rodziny w realizacji ideału wychowania do miłości. Książka prezentuje wychowanie do miłości z perspektywy chrześcijańskiej.

Lektura tekstu ujawnia zgodność przedstawianych treści z tytułami rozdziałów. Przypisy są urozmaicone, zawierają dopowiedzenia, porównania i oceny autorki. Bibliografia jest dostosowana do podjętego problemu badawczego.

Rozdział pierwszy prezentuje podstawy wychowania do miłości z punktu widzenia filozofii i teologii chrześcijańskiej. Zostały tu wykorzystane także wybrane, najnowsze osiągnięcia psychologii miłości. Podstawy filozoficzne zostały wyprowadzone z filozofii miłości chrześcijańskiej św. Tomasza z Akwinu. Autorka korzysta z nauki św. Tomasza i jego komentatorów do określenia pojęcia i źródeł miłości, jej rodzajów i skutków oraz etapów rozwoju. Przyjmuje także punkt widzenia św. Tomasza w ocenie ważności miłości chrześcijańskiej dla doczesnego i wiecznego życia człowieka. Teologia miłości obejmuje zagadnienia rozumienia miłości w świetle Starego i Nowego Testamentu oraz dogmatu trynitarnego. Z nich zostaje wyprowadzone eklesjalne ujęcie miłości, z uwzględnieniem Kościoła powszechnego i Kościoła domowego. Autorka dokonuje także przeglądu wybranych teorii miłości z perspektywy teorii biologicznych, które uważa za istotne dla chrześcijańskiego rozumienia miłości. Rozdział pierwszy zamyka omówienie roli miłości w rozwoju osoby ludzkiej.

Rozdział drugi prezentuje charakterystykę procesu wychowania do miłości oraz określa, czym jest wychowanie i jaki ma ono zakres. Autorka opracowała sześciopiętowy model rozwoju miłości w cyklu życia człowieka (etap pierwszy – miłość symbiozy; etap drugi – miłość posiadania; etap trzeci – miłość rozproszona (koleżeństwo); etap czwarty – miłość przyjaźni; etap piąty – miłość daru (oblubieńcza); etap szósty – miłość istnienia), a także scharakteryzowała mechanizmy rozwoju miłości ludzkiej na każdym etapie rozwoju miłości oraz przedstawiła jego indywidualne i rodzinne uwarunkowania. Każdy z etapów ma właściwą sobie dojrzałość, a przechodzenie na kolejny etap jest przejawem dojrzewania osobowości człowieka. Istotne z punktu widzenia wychowania do miłości środowiska są: rodzina, szkoła, naród, państwo i Kościół. Ze względu na efektywność wychowawczą autorka podejmuje problem strategii i metod wychowawczych w aspekcie wychowania naturalnego i chrześcijańskiego.

Rozdział trzeci prezentuje pozarodzinne uwarunkowania wychowania do miłości. Autorka ukazuje, w jaki sposób przemiany kulturowe (paradygmaty, instytucje) i przemiany w wychowaniu (dominujące trendy pedagogiczne) wpływają na wychowanie do miłości. Sobór Watykański II przyniósł odnowę Kościoła katolickiego, co rzutuje także na wychowanie do miłości, stąd w pracy została uwzględniona współczesna sytuacja Kościoła jako istotny czynnik wychowania do miłości (ideał wychowania chrześcijańskiego).

Jednym z zadań duszpasterstwa rodzin jest udzielanie wiernym pomocy w dziele wychowania do miłości. Problem ten podejmuje czwarty rozdział. Wyjściową ideą działalności duszpasterstwa rodzin dla wychowania do miłości jest, według autorki, idea Kościoła domowego. Termin „Kościół domowy” służy do opisu i charakterystyki rodziny chrześcijańskiej w Kościele posoborowym. Autorka ukazuje, w jaki sposób promocja rodziny chrześcijańskiej – jako Kościoła domowego – służy wychowaniu do miłości, oraz omawia sposoby działania duszpasterstwa rodzin mające na celu osiągnięcie tego zadania. Dla rozwoju miłości chrześcijańskiej konieczne jest praktykowanie czystości chrześcijańskiej, dlatego tak ważne jest działanie duszpasterstwa rodzin na rzecz wychowania do czystości. Autorka uważa, że zadanie to może być realizowane przez promocję idei dziecięctwa Bożego i odbudowanie zdrowego poczucia wstydu. Istotne jest także budowanie postawy wstrzemięźliwości opartej na prawdzie o zmartwychwstaniu. Miłość chrześcijańska rozwija się w oparciu o sakrament małżeństwa, dlatego pomoc w wychowaniu do miłości polega na wspomaganie rozwoju duchowości małżeństwa i rodziny. Autorka opisuje rozwój tej duchowości w aspekcie miejsca instytucji małżeństwa we wspólnocie Kościoła oraz koncepcji samego sakramentu. Duszpasterstwo rodzin, działając na rzecz małżeństwa i rodziny jako komunii osób, wspomaga wychowanie do miłości chrześcijańskiej.

W kontekście omawianych zagadnień warto zwrócić uwagę na fakt, że książka prezentuje różne środowiska wychowania do miłości, m.in.: rodzinę i szkołę jako podstawowe społeczności, a także szersze, jakimi są naród, państwo i Kościół. Z perspektywy społecznej praca dostrzega również wpływ mediów na wychowanie do miłości (rozdział II, p. 3). Umiejscowienie problematyki wychowania do miłości w szerokim kontekście społecznym nadaje pracy dodatkowy walor. Zyskuje ona dzięki szerokiemu podejściu do problematyki wychowania do miłości, gdyż w duszpaster-

stwie rodzin zagadnienia życia społecznego również mają duże znaczenie. Jest to ważne tym bardziej, że w dzisiejszej rzeczywistości wychowanie uwarunkowane jest przemianami mającymi swoje źródło m.in. w kryzysie wartości i kultury. Duszpasterstwo rodzin także jest uwarunkowane sytuacją Kościoła we współczesnym świecie (rozdział III).

Należy podkreślić, że duszpasterstwo realizuje swoje zadania również w pewnym kontekście społecznym i jako takie nie może ograniczać się jedynie do wąskich grup, choć temat „wychowanie do miłości” jako studium z zakresu duszpasterstwa rodzin sugerowałby nawiązywanie bezpośrednio do wychowania do miłości dokonującej się w podstawowej społeczności, jaką jest rodzina. Ten aspekt szerszego społecznego kontekstu jest zgodny ze współczesnym nauczaniem Jana Pawła II i Benedykta XVI, do których autorka nawiązuje w swoich analizach.

Przedstawienie problematyki wychowania do miłości jako podstawowego zadania duszpasterstwa rodzin wynika z postawionej we wstępie tezy, która w toku podjętych analiz jest omawiana i udowodniana. Zwieńczeniem tych analiz jest ukazanie możliwych kierunków wychowawczego działania duszpasterstwa w wychowaniu do miłości (rozdział IV).

Zaprezentowana książka w swoim wymiarze merytorycznym stanowi ważne pole dyskusji naukowych. Podjęta problematyka jest niewątpliwie interesującym przedsięwzięciem badawczym, z którego autorka wywiązała się bardzo dobrze. Wypunktowane powyżej tylko niektóre aspekty prezentowanej rozprawy naukowej świadczą o jej wartości.

Biorąc pod uwagę rezultat badań przedstawionych w omawianym opracowaniu naukowym, należy je ocenić wysoko, gratulując jednocześnie Autorce osiągniętego celu badawczego.

Jerzy Koperek
Katedra Życia Społecznego Rodziny KUL